

VAD SKALL EN KRISTEN ANVÄNDA MOSES TILL?

På tyska: "Unterricht, wie sich die Christen in Mose schicken sollen." Från år 1523 predikade Luther i Wittenberg under lång tid över 1 och 2 Mos. När han kom till berättelsen om lagutgivningen i 2 Mos. 19 – 20, gav han den 27 aug. 1525 denna allmänna utläggning om en kristens rätta förhållande till Gamla testamentet i enlighet med ordet: "Genom Moses blev Lagen given, men nåden och sanningen hava kommit genom Jesus Kristus", Joh. I: 17. Predikan utkom i olika särtryck under åren 1525 – 27. Här följer vi utgåvan i WA 24, 1 – 16; jfr också WA 16, 303 – 393.

"Genom Moses blev lagen given"

Kära vänner, ni har ofta hört, att det bara är vid två tillfällen, som Gud direkt predikat från himmelen – den ena gången när lagen utgavs på Sinai och den andra när Anden utgjöts på pingstdagen. Gud har ofta talat genom och med människor på jorden. Han talade till Adam, Noa, Abraham, Isak, Jakob och många andra likaväl som till Moses. Men när han talade till de andra, så skedde det inte på samma offentliga sätt och med sådana yttre tecken och under, som när han talade till Moses.

I stället upplyste han deras hjärtan och talade genom deras mun, som Johannes Döparens far Sakarias säger i sin lovsång: "såsom han hade lovat genom sina forntida heliga profeters mun." Om denna första "offentliga" predikan däremot kan vi läsa i 2 Mosebok, där det berättas om hur Gud lät höra sin röst från himmelen under blix och donder och starkt basunljud. Allt folket hörde det och bävade storligen. Den andra gången Gud predikade "offentligt" var på pingstdagen.

Då kom Anden själv, och i samband med det heter det, att "då kom plötsligt från himmelen ett dån, såsom en våldsamt storm hade farit fram; och det uppfyllde hela huset, där de satt. Och tungor såsom av eld visade sig för dem och fördelade sig och satte sig på dem, en på var av dem. Och de blev alla uppfyllda av helig ande." Apostlarna började nu predika så väldigt, att den predikan, som nu för tiden förekommer, bara är en skugga av deras förkunnelse. De talade nämligen många olika tungomål och gjorde stora tecken, som Lukas berättar om i Apostlagärningarnas 2:a kapitel 1.

Det sker inte nu på samma sätt som vid det tillfället. Därför säger jag ännu en gång: Det är bara vid två tillfällen, som man både kunnat se och höra en förkunnelse direkt från himmelen. Visserligen talade Gud med Kristus vid Jordan och på förklaringsberget, men det skedde inte offentligt i närvaro av någon församling. Den första predikan och läran är alltså Guds lag och den andra är Guds evangelium. Dessa två kan inte komma överens.

Därför måste man ha ett gott förstånd, när det gäller att kunna skilja dem åt och veta, vad som är lag och vad som är evangelium. Lagen befaller, vad vi skall göra. Den tar sikte på våra gärningar. Gud talar genom lagen och säger: Det skall du göra, det skall du låta bli, det väntar jag av dig.

Men evangelium talar inte alls om vad vi skall göra eller låta bli. Det kräver ingenting av oss. Det säger inte: gör det eller det, utan talar på ett helt annat sätt. Det säger: Kära människa, detta har Gud gjort för dig. Han har låtit sin Son bli människa för din skull, och han har låtit honom lida och dö på korset för att frälsa dig från synd, död, djävul och helvete. Tro detta och ta emot det, så blir du salig. Det finns alltså två läror och två verk: Guds och människors.

Och lika mycket som vi är skilda från Gud, är dessa två läror skilda från varandra. Ty evangelium lär bara, vad Gud har skänkt oss och inte alls vad vi skall ge åt Gud och göra för honom – men det talar lagen om.

Mose lag binder endast judarna

Mose lag angår judarna men binder inte oss. Ty lagen är endast given till Israels folk och Israel har tagit emot den för sig och sina efterkommande. Hedningarna är här helt uteslutna. Visserligen är också de – liksom judarna – medvetna om att det finns en Gud, att man inte skall förolämpa någon, att man inte skall begå äktenskapsbrott och annat sådant, men det är något som står skrivet i deras hjärtan, och de har inte hört det från himmelen som judarna.

Därför angår det inte hedningarna det som Mose skrivit. Det säger jag med adress till svärmeandarna. När de läser Moses, så tar de till sig allt vad han har skrivit och talar vitt och brett om hur han regerade folket med lagens bud. Så vill man gärna hålla sig för klok och lägga något till det

som evangelium talar om. Man vill komma med något nytt och göra sig märkvärdig med att det eller det står i Gamla testamentet och så regera folket efter lagens bokstav.

Men detta vill vi inte vara med om. Jag vill aldrig mer predika på det sättet, ty om jag gör det, så ger jag rum för Moses men driver Kristus ut ur människors hjärtan. Vi vill inte ha Moses som regent eller laggivare längre, ja, Gud vill inte ha det så mer. Moses har varit en medlare och en laggivare för det judiska folket bara. Det är till dem som han har gett lagen. Någon måste alltså stoppa igen munnen på svärmeandarna (1).

När de säger: Så talar Moses, det står skrivet i Moses lag osv, så skall du svara: Det angår oss inte, vad Moses säger. Om jag godtar ett av hans bud, så måste jag erkänna alla. Och det skulle leda till att om Moses blev min läromästare, så måste jag låta omskära mig, tvätta mina kläder på judiskt sätt och äta och dricka och klä mig på det sätt, som judarna var befallda i lagen.

Därför vill vi varken hålla Moses lag eller erkänna den som vår. Moses är död, och hans regemente tog slut, när Kristus kom. Men för att inte Moses skall binda hedningarna måste vi ha riktigt klart för oss, vad som står i 2 Mosebok, där Gud själv säger : "Jag är Herren, din Gud, som har fört dig ut ur Egyptens land, ur trädhuset."

Av den texten framgår det klart, att inte heller de tio buden angår oss, ty det är ju inte oss han har fört ut ur Egypten utan endast judarna. Svärmeandarna vill, att vi skall få Moses och alla hans bud på halsen, men det ber vi att få slippa. Vi erkänner gärna Moses som en lärare, men vår laggivare är han inte – annat än i den mån som hans bud helt överensstämmer med Nya testamentet och den naturliga lagen. Det är alltså klart nog, att Moses är judarnas laggivare men inte hedningarnas.

I denna text i 2 Mosebok har Moses gett judarna ett tecken, som de skall åberopa, när de i bön vänder sig till honom som har fört dem upp ur Egyptens land. Men de kristna har ett annat tecken att åberopa, nämligen detta att Gud har gett dem sin Son och gjort honom till "visdom från Gud, till rättfärdighet och helgelse och till förlossning".

Man kan dessutom av det tredje budet dra den slutsatsen, att Moses angår varken hedningarna eller de kristna. Ty Paulus och hela Nya testamentet har upphävt sabbaten, för att man skall förstå, att den endast var given till judarna, för vilka den blev ett strängt bud och en tung börda. Profeterna har också förkunnat, att judarna en gång skulle bli befriade från den bördan.

De har talat om att en gång skall man inte göra skillnad på dagar, utan alla dagar skall vara sabbatsdagar. Det har fått sin fullbordan i Nya testamentet, där man inte längre uppfattar budet om sabbaten så som man gjorde på Gamla testamentets tid, utan alla dagar är heliga dagar.

När nu någon kommer dragandes med Moses och vill tvinga dig att hålla hans bud, så skall du säga: Gå du till judarna, med din Moses! Jag är ingen jude. Låt mig slippa Moses. När jag erkänner Moses i ett avseende (säger Paulus i Galaterbrevet), så är jag skyldig att hålla hela lagen. Men inte en enda prick av Mose lag angår oss.

Moses lag är dock nyttig för alla

Men nu är det kanske någon som säger: Varför predikar du då Moses, om han inte angår oss. Svar: Jag vill inte göra mig av med Moses utan behålla honom, därför att han i tre avseenden kan vara oss till nytta.

1. Mose lag ger oss goda råd och förebilder

De bud som Moses har gett Israels folk bryr jag mig inte om, vad den yttre åtydningen beträffar. De angår mig inte och tvingar mig inte. Lagen är död och förbi. Men det hindrar inte, att jag kan hämta nyttiga lärdomar av Moses och jag kan säga : Så och så har Moses handlat, det tycker jag är utmärkt, och jag vill gärna göra som han i det eller det avseendet. Jag skulle gärna se, att de som har makten här i världen regerade efter Moses exempel.

Och om jag vore kejsare, skulle jag gärna lära av Moses vilka beslut man bör fatta osv. Och det finns många sköna bud i Moses lag, som man gott kunde ta efter och praktisera. Inte så att man med dessa bud skulle tvinga någon eller låta sig tvingas. Men kejsaren kunde ju ta det som exempel på hur man kan regera på ett riktigt sätt. Vi är alltså inte skyldiga att följa Moses lag. Den är judarnas lag på

samma sätt som romarna hade sin lag och som också vi tyskar har vår lag att följa. Moses lag är judarnas "Sachsenspiegel" (2). Men – som jag redan sagt – det hindrar ju inte, att man kan följa den så långt det är lämpligt.

När nu svärmeandarna kommer och säger: "Moses har påbjudit det", låt du då Moses fara och säg : Jag frågar inte efter vad Moses har påbjudit. Men säger de : "Moses har befallt, att man skall dyrka en enda Gud och inte missbruka hans namn, man skall hedra far och mor, man skall inte dräpa, inte stjäla, inte begå äktenskapsbrott, inte bära falskt vittnesbörd och inte ha begärelse till sin nästas hus. Skall man då inte hålla det Svara då : "Den lagen är också inskriven i våra hjärtan och är ett med vår natur."

Redan vår natur säger oss, att vi skall anropa Gud, och det gör också hedningarna. Visserligen har de många avgudar, men det har också judarna haft, fastän de tagit emot lagen. I Romarbrevet skriver Paulus : "Då hedningarna, som icke hava lag, av naturen göra vad lagen innehåller, så är dessa, utan att hava lag, sig själva en lag, då de ju sålunda visa, att lagens verk är skrivna i deras hjärtan." Det faller sig därför naturligt att ära Gud, att inte stjäla, inte begå äktenskapsbrott, inte bära falskt vittnesbörd, inte slå ihjäl någon. Det är alltså ingenting nytt, som Moses kommit med. Det som Gud gav judarna från himmelen, det har han också skrivit in i alla människors hjärtan, både judars och hedningars.

Men därför att Israel var Guds egendomsfolk, så fick de lagen i skrift. De bud som Moses har gett, håller jag nu inte, därför att det är han som gett dem utan därför att de är inskrivna i min natur och stämmer överens med den. Men de bud hos Moses, som inte är inskrivna i alla människors hjärtan, har hedningarna ingen anledning att bry sig om, och de angår dem egentligen inte – som det där med tionde och andra förordningar, som i och för sig är goda bud och som jag skulle önska att vi helt frivilligt tog fasta på.

Detta är alltså nu det första jag skall tänka på, när jag läser Moses: att jag inte behöver känna mig bunden av buden annat än när de stämmer med vad som är inskrivet i varje människas hjärta.

2. Moses' lag innehåller Guds löfte om Kristus

Men jag finner också något annat hos Moses – något som inte finns i min natur – nämligen Guds löften och förutsägelser om Kristus. Och det är det allra bästa i hela Moses lag. Det står inte inskrivet i människors hjärtan utan är verkligen ett budskap från himmelen, att Gud skulle sända sin Son i världen och låta honom bli människa för vår skull. Det är evangelium, som förkunnar detta för oss, och inte lagen.

Det fordrar inte, att vi skall göra eller låta bli något, utan det förmedlar Guds trösterika löften, som vi skall ta emot och dristigt hålla fast vid, när vi anfäktas av synden, döden, djävulen och helvetet. Detta är nu det allra väsentligaste hos Moses, och det angår också oss hedningar. Det första – nämligen buden – angår oss inte, men detta andra skall vi ta vara på. Och vi skall läsa Moses, just därför att vi där finner så trösterika löften, som kan stärka vår svaga tro.

När jag läser Moses, kan jag få klarhet om hur det går till i Kristi rike, och där kan jag också finna den rätta grunden för min tro. Det är alltså på det sättet jag skall läsa Moses och av den orsaken som jag inte skall lägga honom på hyllan. Först därför att han i sin lag ger goda exempel på hur man på ett ordentligt sätt kan regera land och folk.

För det andra därför att jag hos Moses finner Guds löften, som kan stärka och uppehålla min tro. Sam när Gud i 1 Mos. 3:15 säger till ormen: "Jag skall sätta fiendskap mellan dig och kvinnan och mellan din säd och hennes säd. Denna ska söndertrampa ditt huvud, och du skall stinga den i hälen."

Detta är det första evangeliet och det första, löftet om Kristus, som förkunnats på vår jord. Det säger oss, att Kristus skall övervinna synd, död och helvete och befria oss från ormens välde. Detta trodde Adam och hans efterkommande på och upprättades därför från sitt fall. Också till Abraham gavs samma löfte, som vi kan läsa om i 1 Mos. 12:3: "I dig skola alla släkter på jorden varda välsignade."

Det var det andra evangeliet om Kristus, som alltså förkunnade, att genom honom skulle alla människor bli saliga. Det har Paulus närmare förklarat i Galaterbrevet. I 5 Mos. 18:15 – 16 talar

Moses till Israels folk och säger : "En profet bland ditt folk, av dina bröder, en som är mig lik, skall Herren, din Gud, låta uppstå åt dig, honom skall I lyssna till. Det skall bliva alldeles såsom du begärde av Herren, din Gud, vid Horeb, den dag, då I voren där församlade..." Och några verser längre fram talar Moses om vad Gud har sagt till honom : "En profet skall jag låta uppstå åt dem bland deras bröder, en som är dig lik, och jag skall lägga mina ord i hans mun, och han skall tala till dem allt vad jag bjuder honom. Och om någon icke lyssnar till mina ord, de ord han talar i mitt namn, så skall jag själv utkräva det av honom." Allt detta är sagt om Kristus. Det är han som skall komma med en ny predikan till vår värld.

Sådana löften om Kristus är många i Gamla testamentet. De troende judarna har tagit fasta på dem, och apostlarna har ofta anfört och citerat dessa löften. Men våra svärmeandar ger sig inte. De läser Moses utan åtskillnad och om alltsammans säger de : "Här talar Gud, som inte kan ljuga. Därför måste vi hålla det." Och hopen faller in : "Har Gud sagt det, vem kan då säga emot?" Och så trivs de samman som svin över en matho. Våra kära profeter har predikat om hur Gud befallt sitt folk att slå ihjäl Amalek och annat sådant. Det har gett upphov till mycken nöd och jämmer.

Bönderna har inte förstått sig på att läsa med urskillning, utan de galna svärmeandarna har lyckats få dem att resa sig. Om det då bara hade funnits lärda gjort mot dig." Dessa ord gäller också mig, ty jag hör till det som kallas "allt skapat". Om inte Kristus hade sagt : "Predika för allt skapat", skulle jag inte ha tagit fasta på det budskapet, och jag skulle inte velat bli döpt.

Jag skulle ha förhållit mig mot Kristus på samma sätt som jag nu ställer mig till Moses och sagt, att han inte angår mig, eftersom han inte är given åt mig utan endast till judarna.

Men nu säger Kristus, att detta evangelium om att "den som tror och bliver döpt, han skall bliva frälst" – det skall predikas inte bara för ett visst folk eller på en viss plats här i världen, utan det skall predikas för "allt skapat". Då är ingen utesluten, utan det gäller verkligen "allt skapat", och ingen behöver tvivla på att evangelium är avsett även för honom.

Därför tror jag på detta ord, det angår också mig, jag hör också till evangeliet och till det nya förbundet. Och jag vågar allt på detta ord, också om det skulle kosta mig hundratusen liv.

De som har till uppgift att predika måste Moses särskilt lägga märke till denna åtskillnad och ta den till hjärtat, så att de kan undervisa andra. Allt hänger på om vi har förstått detta. Det räcker inte bara med att gasta och ropa : Guds ord, Guds ord. Det måste också bli fråga om vem han sagt det till. Gud talar väl också till änglar och fåglar och djur av alla slag, men det angår inte mig. Jag skall ta fasta på det som gäller mig, det som han har sagt till mig, det han vill med mig.

Tag ett exempel : En hufvader har en fru, en dotter, en son, en piga och en dräng. Han ger order till drängen, att denne skall spänna för hästen och fara till skogen eller ut på åkern och arbeta. Till pigan säger han, att hon skall mjölka korna och kärna smör osv., medan frun skall ha uppsikt över köket och dottern skall spinna och bädda sängar o. dyl. Det är alltsammans hufvaderns ord.

Men låt oss tänka oss, att pigan spänner för hästen och far till skogs, drängen sätter sig på mjölkpallen för att mjölka, dottern vill åka vagn eller ge sig ut på åkern för att köra plogen och frun ger sig till att spinna och bädda sängar istället för att ha uppsikt över köket – och allt med den motiveringen att det ju är hufvaderns befallning. Då skulle han säkert skaffa sig en påk och driva dem samman och säga till dem:

Det må vara min befallning hur mycket som helst, så var det ändå inte meningen, att vem som helst skulle göra vad som helst, utan var och en har fått sin uppgift, och den skall han utföra. Så förhåller det sig också med Guds ord. Om jag ville ta fasta på det som han har sagt till någon annan och därför sade till Gud: Du har ju sagt det – då skulle han svara: Jag har ju inte sagt det till dig.

Man måste skilja på om ordet gäller någon viss eller det gäller alla. Om nu en hufvader sade: "På fredag skall vi äta fläsk", då vore det verkligen något som gällde alla i huset.

Det som är sagt till Moses om att hålla buden det gäller bara judarna, men evangeliet gäller hela världen, ingen enda är utesluten. Det skall därför predikas för allt skapat, och därför bör hela världen

ta emot det som om det gällde var och en enskilt. Ordet om att vi skall älska varandra det angår mig, ty det angår alla som hör evangelium.

Vi läser alltså Moses inte därför att han angår oss och att vi måste hålla vad han har bjudit, utan vi läser honom, därför att det han säger stämmer med den naturliga lagen och är bättre uttryckt än hedningarna någonsin skulle kunna uttrycka det.

De tio buden är alltså en spegel för vårt liv, där vi kan se vad som fattas oss. För det andra läser vi Moses för de löftens skull, som talar om Kristus. Och Kristus hör ju inte bara judarna utan också hedningarna till. Ty genom honom skulle också alla hedningar få välsignelse och nåd så som Gud lovade Abraham.

3. Moses' lag ger oss exempel på tro och otro

För det tredje slutligen läser vi Moses med tanke på de sköna exempel han ger på sin tro och kärlek hos de heliga fäderna: Adam, Abel, Noa, Abraham, Isak, Jakob, Moses och alla andra. Av dem kan vi lära oss, hur vi skall förtrösta på Gud och älska honom. Dessutom ser vi exempel på otro och gudlöshet och Guds vrede över sådant. Vi ser hur han inte ser genom fingrarna utan bestraffar otrotron hos sådana som Kain, Ismael och Esau och bestraffar hela världen med syndaflo den, Sodom och Gomorra med eld och svavel från himmelen osv. Och dessa exempel behöver vi se.

Jag är visserligen ingen Kain, men när jag gör som Kain gjorde, så blir följden densamma. Man finner ingen annanstans så slående exempel både på tro och otro som hos Moses. Därför skall man inte sluta att läsa honom. Och på det sättet kommer man att rätt förstå Gamla testamentet, så att man tar vara på de sköna löfena om Kristus och fattar och förstår de exempel som ges och även bruka lagen på ett rätt sätt, så att den blir till nytta.

Det rätta bruket av Moses

Jag har talat om hur viktigt det är att alla kristna – och i synnerhet de som skall undervisa andra – lär sig läsa Moses på ett rätt sätt, så att vi följer hans bud endast så långt de stämmer med den naturliga lagen. Moses är en mästare och doktor för judarna, men vi har en annan mästare, Jesus Kristus, som har talat till oss och sagt vad vi bör veta och göra. Men det är sant, att Moses inte bara kommer med bud och förordningar.

Han ger dessutom goda exempel på tro och otro och på hur Gud bestraffar de gudlösa och upphöjer de fromma och troende. Och när Moses förkunnar om Kristus, då skall vi ta det till hjärtat på samma sätt som vi gör med det som står hos evangelisterna. Om detta må det vara nog talat nu, men det är en viktig sak, där förträffligare människor än vi har tagit fel. Och det finns större predikanter, som inte kan predika Moses på ett rätt sätt och som inte vet, hur de skall bete sig med det som han har sagt. Därför håller de ständigt på med sitt tal om att det är Guds ord, Guds ord och Guds ord, och med sitt galna prat störtar de människor i graven.

Det är många lärda också, som inte haft förstånd om hur man skall läsa Moses. Sådana som Origenes, Hieronymus och andra har inte förstått i vad mån och hur långt Moses tjänar oss. Därför har jag velat ge en introduktion till hur man skall läsa Moses och i vilken mening vi bör ta emot det, som han har sagt, och inte lägga honom på hyllan. Han ger en så skön beskrivning av det yttre regementet, så det är en fröjd att läsa om det.

Dessutom finner vi där så mycket som vi har all anledning att läsa med allvar och verkligen ta till hjärtat, så att det får stärka vår kristna tro, genom vilken vi blir saliga – i likhet med de heliga fäderna.

¹ "Svärmarna" är en för Luther typisk beteckning på flera olika spiritualistiska grupper på vänstersidan av reformationen; de talade gärna om det inre ordet och det inre ljuset, Andens speciella ledning, och gav dels upphov till en ny legalism, dels till självsvåldigt högmod. Deras våldsamma nit drev dem till bildstormeri i kyrkorna för att göra rent hus med allt romerskt, och deras revolutionära sociala patos inspirerade bl. a. bondeupproret 1524 – 25. De mest kända av dessa Luthers motståndare var Munzer och Karlstadt.

² Detta uttryck, som ofta förekommer hos Luther, syftar på en lagbok från omkring år 1230, vilken ursprungligen gällde för nedre Sachsen men så småningom fick inflytande i hela norra och östra Tyskland och länge var i bruk.